

Változások az ásványnevekben

Fehér Béla

Herman Ottó Múzeum, Ásványtár

3525 Miskolc, Kossuth u. 13.

E-mail: feherbela@t-online.hu

A Nemzetközi Ásványtani Társaság Bizottsága az Új Ásványokról, Nevezéktanról és Osztályozásról (angol rövidítése: IMA CNMNC = International Mineralogical Association, Commission on New Minerals, Nomenclature and Classification) 2008-ban jelentetett meg egy közleményt (Burke, 2008), mely három témakört ölel fel: 1.) utótagos (szuffixumos) kontra előtagos (prefixumos) ásványnevek; 2.) két szóból álló ásványnevek és 3.) mellékjeles (az angol ábécéből hiányzó) betűket tartalmazó (a magyar nyelvben ilyenek: á, é, í, ó, ö, ő, ú, ü, ű) ásványnevek. A következőkben egy rövid kivonatot közlünk a fent idézett cikkből (a teljes cikk letölthető az IMA CNMNC honlapjáról: pubsites.uws.edu.au/ima-cnmnc), elsősorban az 1. pontra koncentrálva, hiszen nevezéktani szempontból a legjelentősebb változások itt történtek.

1. Utótagos (szuffixumos) kontra előtagos (prefixumos) ásványnevek

Míg korábban a szerkezetileg rokon ásványokat sokszor előtaggal különböztették meg egymástól (pl. *fluorapatit*, *hidroxilapatit*, *klórapatit*), addig mostanában az utótagos ásványnevek alkalmazása kezd tért hódítani (lásd pl. a zeolitok nevezéktanát). Ennek szellemében az IMA CNMNC jó néhány előtagos ásványnevet törölt és utótagos névvel helyettesítette azt. Ezek teljes listája a következő (elől a régi név, az egyenlőségjel után vastag betűvel az új, hivatalos név szerepel):

klórapatit = **apatit-(CaCl)**

fluorapatit = **apatit-(CaF)**

hidroxilapatit = **apatit-(CaOH)**

stronciumapatit = **apatit-(SrOH)**

klinohidroxilapatit = **apatit-(CaOH)-M**

(a karbonátfluorapatitot és a karbonáthidroxilapatitot törölték az érvényes ásványfajok közül)

klórellestadit = **ellestadit-(Cl)**

fluorellestadit = **ellestadit-(F)**

hidroxilellestadit = **ellestadit-(OH)**

fluorapofillit = **apofillit-(KF)**

hidroxiapofillit = **apofillit-(KOH)**

nátroapofillit = **apofillit-(NaF)**

ferroaxinit = **axinit-(Fe)**

magnezioaxinit = **axinit-(Mg)**

mangánaxinit = **axinit-(Mn)**

ferrokolumbit = **kolumbit-(Fe)**

magneziokolumbit = **kolumbit-(Mg)**

manganokolumbit = **kolumbit-(Mn)**

ferrotantalit = **tantalit-(Fe)**

magneziotantalit = **tantalit-(Mg)**

manganotantalit = **tantalit-(Mn)**

ferrotapiolit = **tapiolit-(Fe)**

manganotapiolit = **tapiolit-(Mn)**

ferropiroszmalit = **piroszmalit-(Fe)**

mangánpiroszmalit = **piroszmalit-(Mn)**

Itt meg kell jegyezzük, hogy az IMA CNMNC 2008-ban megalakította az Apatit Albizottságot, így könnyen elképzelhető, hogy a fenti nevek közül az apatit-csoportra vonatkozóak a közeljövőben újra megváltoznak.

2. Két szóból álló ásványnevek

Számos olyan ásványnév van, melyet két szóból alkottak meg és az angol nyelvben eddig külön írták őket (pl. cobalt pentlandite), vagy kötőjelet tettek közéjük (pl. cobalt-zippeite). Ezek egy részét most leegyszerűsítették azzal, hogy egybe kell írni őket. A magyar ásványnévírás ez a szabálmódosítás alig befolyásolja, hiszen nálunk eddig is minden ásványnevet egybe kellett írni (lásd Bognár, 1995). Néhány esetben azonban az angol egybeírás megváltoztatta az ásvány névalakját is:

báriumfarmakosziderit = **bariofarmakosziderit**

kalciumkataplejit = **kalciokataplejit**

magnéziumasztrofillit = **magnezioasztrofillit**

magnéziumklorofönicit = **magnezioklorofönicit**

magnéziumzippeit = **magneziozippeit**

mangánhörnösit = **manganohörnösit**

mangánneptunit = **manganoneptunit**

mangánsadlunit = **manganosadlunit**

Na-komarovit = **nátrokomarovit**

nátriumbetpakdalit = **nátrobetpakdalit**

nátriumboltwoodit = **nátroboltwoodit**

nátriumfarmakosziderit = **nátrofarmakosziderit**

nátriumuranospinit = **nátrouranoszpinit**

nátriumzippeit = **nátrozippeit**

A magyarban külön probléma, hogy az angol potassium alum (= kálitimsó) új neve alum-(K), míg a sodium alum (= nátrontimsó) új neve alum-(Na) lett. Így a magyar ásványnévírásban a következő változásokat szükséges megtenni:

kálitimsó = **timsó-(K)**

nátrontimsó = **timsó-(Na)**

3. Mellékjeles betűket tartalmazó ásványnevek

A cikk (Burke, 2008) egy teljes listát közöl azokról az érvényes ásványfajokról, melyek neveiben úgynevezett mellékjeles betűk szerepelnek. Ezek felsorolásától most helyhiány miatt eltekintünk, róluk olvashatunk még Mandarino (2007) cikkében is, illetve a Bognár-féle Ásványnévtárban, valamint az Ásványkalauzban (Fehér, 2009) ezek a nevek megfelelő alakban (vagyis mellékjelekkel) szerepelnek. Természetesen sok olyan ásványnév van, mely olyan betűt is tartalmaz, mely a magyar ábécében nem található meg (pl. strätlingit). A szabály az, hogy ezeket a mellékjeles betűket – ha egy mód van rá – ki kell írni, ettől csak abban az esetben tekinthetünk el, ha az íróeszközünk (pl. írógépjünk) az adott betűt nem tudja megjeleníteni. A mai modern, számítógépes világunkban ez már nem túl gyakori probléma, így mi is, a Geoda lapjain mindig kiírjuk a megfelelő idegen karaktereket (ha mégsem tennénk, az a saját hibánk és nem a technikai korlátokból ered).

Epilógus

Az IMA CNMNC a már fentebb említett Apatit Albizottságon kívül jelenleg a következő ásványcsoportokra működtet nevezéktani albizottságokat: piroklor, turmalin, alunit, amfibol, lovozerit

és zafirin. Ezek mindegyikében várható, hogy a jelenlegihez képest módosulások történnek az ásványneveket illetően. A Geoda területi korlátai miatt nem valószínű, hogy akárcsak kivonatban is közölni tudjuk ezeket a jelentéseket; amit meg tudunk ígérni az az, hogy a „Hírek” rovatunkban jelezni fogjuk egy-egy ilyen cikk megjelenését. A legfrissebbéről máris beszámolhatunk, ugyanis a zafirin-csoport (enigmatit-csoportnak is szokás nevezni) nevezéktanáról már megjelent a közlemény (Grew és társai, 2008)

Irodalom

- Bognár L. (1995): *Ásványnévtár*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Burke, E. A. J. (2008): Tidying up mineral names: an IMA-CNMNC scheme for suffixes, hyphens and diacritical marks. *Mineralogical Record*, **39**, 131-135.
- Fehér B. (2009): *Ásványkalauz*. Minerofil Kiskönyvtár V., Magyar Minerofil Társaság, Miskolc.
- Grew, E. S., Hålenius, U., Pasero, M. & Barbier, J. (2008): Recommended nomenclature for the sapphirine and surinamite groups (sapphirine supergroup). *Mineralogical Magazine*, **72**, 839-876.
- Mandarino, J. A. (2007): Diacritical marks in mineral names. *Mineralogical Record*, **38**, 193-194.

2010.03.19.